

کشته از بس که فزون است کفن نتوان کرد

نقدی دوباره بر

«فاطمه - سلام الله علیها - در آئینه کتاب»

محمد جواد فرهنگ

جبران شود و کارهایی از این دست با تأمل بیشتر و از سر دقت و حوصله افزون به چاپ رسد».

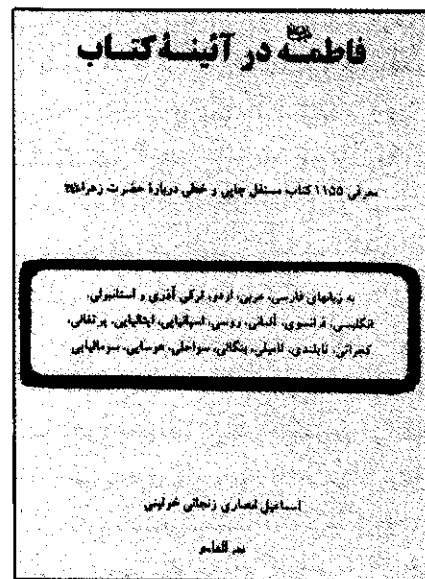
اما با کمال تأسف، چاپ دوم این کتاب نیز آکنده از کمبودها و کاستیهاست؛ همان اشتباهاتی که در چاپ اول وجود داشت - و یکایک آنها تذکر داده شده بود - اینک با تعداد بیشتر در چاپ دوم تکرار شده است. شاید انگیزه مؤلف برای این کار، افزایش شماره کتابها بوده باشد. اما شگفتی از «معاونت آموزشی و پژوهشی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی» است که این کتاب را بدون توجه به اغلاط موجود در آن به دست چاپ سپرده و پیش از چاپ آن را بررسی نکرده است.

اینک برای آنکه این کتاب برای چاپهای بعدی از اغلاط پیراسته شود و سخن ما به دور از واقعیت نبوده باشد به تذکار چند نکته درباره این کتاب می پردازیم:

الف) مؤلف محترم، کتابش را نتیجه هفت سال کوشش و معرفی کننده ۱۱۵۵ کتاب مستقل در زندگی حضرت زهرا دانسته است (ص ۱۹) اما با یک نگاه اجمالی به آن درمی یابیم که نه این عدد صحیح است (که دهها کتاب بی ارتباط به حضرت و نادرست در آن داخل شده) و نه این همه، روی این کتاب کار شده است (که وجود اشتباهات فراوان در نام کسان، نام کتابها و عدم مراجعه به منابع در سراسر کتاب مشهود است).

ب) مؤلف محترم ارائه جزوه های کمتر از پنجاه صفحه را الزامی دانسته و حذف نام آنها را، نوعی فاصله گرفتن از چهارچوب علمی کار تلقی کرده است (ص ۱۹). حال جای این پرسش است که آوردن نام کتابچه های کوچک پنج- شش صفحه ای کاری است علمی؟ و آیا اصولاً به آنها کتاب اطلاق می شود؟ مانند:

حدیث شریف کساء، ۱۵ ص، چاپ ۱۳۹۵ ش. (ش ۲۵۴)
حدیث شریف کساء منظوم، جیبی، ۱۷ ص (ش ۲۵۵)

فاطمه - علیها السلام - در آئینه کتاب. اسماعیل انصاری زنجانی خوئینی (چاپ دوم، انتشارات الهادی، قم، ۱۳۷۵ش). وزیری، ۳۵۰ ص.

نگارش کتابنامه، علاوه بر تتبع وسیع، به تبخّر در فنّ تراجم، تاریخ و رجال و نسخه شناسی نیاز دارد و اگر مؤلف کتابنامه در یکی از این فنون، اطلاعاتش ناقص باشد کتاب او دچار اشتباهات و اغلاط فاحش خواهد شد و این بلایی بود که به سر کتابنامه فوق آمده است.

پس از انتشار نخستین چاپ کتاب «فاطمه در آئینه کتاب»، این جانب نقصدی بر آن نگاشت. (ر. ک: آئینه پژوهش، شماره ۳۷) و موارد نادرستی از برخی مطالب آن را نمایان ساخت که در پایان آن آمده است: «ضمن آرزوی توفیق برای مؤلف محترم، امید است در چاپهای بعدی تمام این کاستیها

۷. بنی الزهراء (ش ۱۳۴).
۸. بنی فاطمه دو سری شاخ (ش ۱۳۵).
۹. تحقیق المجلد الثالث والاربعون من بحار الانوار (ش ۱۶۱). آیا تحقیق و پاورقی بحار، خود کتابی مستقل به شمار می رود؛ یعنی بحار یک کتاب است و تحقیق آن یک کتاب دیگر؟
۱۰. تركة النبی (ش ۱۹۲).
۱۱. تفضیل الحسین علی امهما الصدیقة «ع» (ش ۲۱۰). این کتاب درباره امام حسن و امام حسین - علیهما السلام - است.
۱۲. الجمع بین فاطمین (ش ۲۲۶). این درباره مسأله ای، فقهی یعنی جواز ازدواج با دوزن هاشمی است، نه درباره حضرت زهرا.
۱۳. رساله فی حلیة الجمع بین الفاطمیتین (ش ۴۳۴).
۱۴. الروضة الماجدیة (ش ۴۴۵). مؤلف اگر به این کتاب مراجعه کوتاهی می کرد، می دید که تمام اشعار آن درباره امام حسین و روز عاشورا و مقتل است.
۱۵. الصوارم القاصمة لظهور الجامعین بین بنتین من ولد فاطمة (ش ۶۱۹). مؤلف در توضیح آن نوشته است: «در این رساله حرمت ازدواج با دوزن سید ثابت شده است» (پس این کتاب درباره حضرت زهرا است!).
۱۶. فضائح المضلین (ش ۸۱۱). یکی از مجلدات شرح دیوان امیرالمؤمنین است، نه شرح زندگی حضرت زهرا.
۱۷. بانوی اسلام (ش ۸۸). این کتاب ترجمه «المرأة المسلمة» (بانوی مسلمان) و در بیان صفاتی که یک زن مسلمان داشته باشد بوده و هیچ ارتباطی به حضرت زهرا ندارد.
۱۸. مجمع الانوار (ش ۹۴۴). این کتاب درباره فضیلت صلوات است.
۱۹. مزیل المین عن جواز الجمع بین الفاطمیتین (ش ۹۵۷).
۲۰. مطالع الزهراء فی ذریة بنی الزهراء (ش ۹۷۳).
۲۱. مفتاح الفردوس (ش ۹۹۲).
۲۲. نیرنگ فصاحت و ثمرة النبوة (ش ۱۰۸۴). اولاً: این یک کتاب نیست و دو کتاب جداگانه است. ثانیاً: نیرنگ فصاحت ترجمه نهج البلاغه به اردو است (ذریعه، ج ۲۴، ص ۴۳۵). و ثمرة النبوة نیز در شماره ۲۱۶ ذکر شده است.
۲۳. فاطمة البتول روایة تاریخیة اجتماعیة (ش ۶۵۴). این کتاب - همانطوری که از اسمش برمی آید - داستانی تاریخی - اجتماعی و قصه عمر و هند است.
۲۴. فضل الفاطمین (ش ۸۲۳).
۲۵. گلهای زهرایی (ش ۹۱۱). این کتاب مجموعه شعر درباره حضرت معصومه و مسجد جمکران و امام زمان (عج) است و کوچکترین ارتباطی به حضرت زهرا ندارد. ضمناً ناشر

- حدیث کساء، جیبی، ؟ص (ش ۲۶۳)
  - حدیث کساء، نیم جیبی، ۴۰ص (ش ۲۶۴)
  - حدیث کساء، رقعی، ۶ص (ش ۲۶۶)
  - حدیث کساء، جیبی، ۱۶ص (ش ۲۶۸)
  - حدیث الکساء فی مصادرہ، وزیری، ۸ص (ش ۲۷۱)
  - حدیث کساء منظوم، ۱۶ص (ش ۲۷۶)
  - حضرت فاطمه، جیبی، ۸ص (ش ۲۹۹)
  - نظم حدیث الکساء، رقعی، ۸ص (ش ۱۰۶۵)
  - زهرا بزرگ زن جهان بشریت، جیبی، ۱۳ص (ش ۴۸۵)
  - زراعة الآخرة، جیبی، ۲۰ص (ش ۴۵۰)
- لازم به یادآوری است که در صفحه ۱۲۲ تا ۱۳۱ مجموعاً ۳۲ عنوان درباره حدیث کساء وجود دارد که اکثر آنها کمتر از ۳۰ صفحه است. آیا اینها کتابهای مستقل درباره حضرت زهرا به شمار می روند؟ (ج) مؤلف در مقدمه می نویسد: بعضی از کتابها ظاهر نامشان نشان می دهد که درباره حضرت زهرا (ع) باشند، ولی مطالعه دقیق آنها این اشتباه را برطرف می کند (ص ۲۱) و نوشتار خود را دارای این امتیاز می داند که تمام کتابها مطالعه دقیق شده و همه آنها در مورد حضرت است، در حالی که مؤلف با توجه به این نکته، کتابهایی را که کوچکترین ارتباطی به حضرت زهرا ندارد، در شمار کتابهای زندگی آنحضرت آورده است؛ مانند: تمام آنهایی که درباره شهر فاطیما - در پرتغال - است. این کتابها کوچکترین ارتباطی به حضرت زهرا ندارد. حتی مؤلف در توضیح برخی از آنها نوشته است: این کتاب درباره «فرانسسکو» است (ش ۸۰۵) یا این کتاب درباره «جاکینتا» است (ش ۲۱۷). آنها عبارتند از: ش ۴۷، ۴۸، ۵۰، ۶۰، ۷۹، ۱۴۷، ۲۱۶، ۲۱۷، ۶۰۳، ۷۷۰، ۷۷۱، ۷۷۲، ۷۷۴، ۹۳۵، ۱۰۰۳.
- ۱ و ۲. بانوی حجره تاریک (ش ۹۴ و ۹۵). این کتاب کوچکترین ارتباطی به حضرت زهرا ندارد و آن را انتشارات «نور جهان» - که مبلغ رسمی مسیحیت در ایران، در پیش از انقلاب بود - به چاپ رسانده و عقاید انجیلی را مطرح ساخته است.
  ۳. الشجرة الفاطمية (ش ۵۶۱). درباره نسب سادات است.
  - ۴ و ۵. البتول العذراء فی وصف الکیمیاء الحمراء (ش ۹۹).
- قصیده ای است درباره علم کیمیا، نه درباره زندگی حضرت زهرا. جالب آن است که در الذریعه (ج ۳، ص ۱۶) دنباله نام قصیده را آورده، اما مؤلف بدون جهت آن را حذف کرده است و همچنین است: «شرح البتول العذراء فی الکیمیاء الحمراء» (ش ۵۶۳) که این هم «قصائدی در مدح حضرت زهرا» نیست و مؤلف، اطلاعات نادرست داده است.
۶. صحاح الاخبار فی نسب السادة الفاطمية الاخيار (ش ۶۰۶).

این کتاب «انتشارات مشایخ» است نه نشر مسعی - که اصلاً وجود خارجی ندارد.

۲۶. جواب بعض العامة عن اعتراضه علی اصحابنا ... (ش ۲۳۲).

۲۷. الوجيزة العاصمة من شبهة حرمة الجمع بين ثنتين من ولد فاطمة (ش ۱۰۸۷). این کتاب به اردو است نه به عربی و اسم کتاب، مؤلف را به اشتباه افکنده است.

۲۸. نقد روش عبداللطیف عاشور در تحقیق اثحاف السائل (ش ۱۰۷۰).

۲۹. تفسیر سورة الكوثر (ش ۲۰۵). مؤلف این کتاب را از فخر رازی معرفی کرده، اما آیا این کتاب درباره حضرت زهرا است؟ فخر رازی سنی اشعری شافعی که در تفسیرش آیات ولایت را انکار کرده و حتی در تفسیر سورة کوثر (مجلد ۱۶، جزء ۳۱، ص ۱۱۷) نامی از حضرت زهرا نبرده است، کتابی مستقل در شأن حضرت نگاشته و سوره کوثر را به آن جناب تفسیر کرده است؟
۳۰. کدام بیت الاحزان؟

این کتاب سفرنامه مؤلفش به مکه و مدینه است و از فجایع و هابی ها سخن می گوید و کوچکترین ارتباطی به حضرت زهرا ندارد. چرا مؤلف گرامی، بدون مراجعه به اصل کتاب اطلاعات نادرست میدهد؟

نیز در نقد پیشین، دوازده کتاب دیگر - که به زندگی حضرت ارتباطی ندارند - یاد شده است، که همگی آنها در چاپ دوم نیز آمده است. ظاهراً مؤلف محترم، هر کتابی را که در اسم آن، کلمه فاطمه و زهرا باشد، مربوط به زندگی حضرت می داند!

د) با اینکه مؤلف در مقدمه می نویسد: چون در فهرست حاضر کتابهای مستقل مورد نظر است، نام کتابهای ضمنی حذف شد (ص ۲۲). اما ناخود آگاه - و یا برای افزایش شمار کتابها - بسیاری از کتابهای ضمنی را هم با کتابهای مستقل مخلوط کرده است؛ مانند:

۱. اهل بیتین قودسال قادینلری و فاطمه (ش ۷۸). این کتاب درباره بانوان اهل بیت است.

۲. انوار حسینی (ش ۷۳). در تاریخ حضرت فاطمه و فرزندانهاست.

۳. جنت البقیع (ش ۲۲۸). این رساله درباره تاریخ و جغرافیای قبرستان بقیع است و اختصاصی به حضرت زهرا ندارد.

۴. بقیعة (ش ۱۲۷). این نیز در مورد قبرستان بقیع است - تازه اگر باشد - نه قبر حضرت زهرا.

۴. الخطب الثلاثة فاطمة و ام کلثوم و زینب (ش ۳۴۲).

۵. شأن پنج تن (ش ۵۶۰).

۶. کلمة جامعة (ش ۸۸۲). مؤلف، این کتاب را از حاج ملا علی واعظ خیابانی (۱۲۸۲م؟ - ۱۳۶۷ق صحیح است - و به نقل از علماء معاصرین / ۴۰۷ و در شرح احوال حضرت زهرا نوشته است. اما خود مؤلف در کتابش می نویسد: «کلمة جامعة فی ۴۷۰ صفحه، محتوی بر عقاید و مسائل و قصاید و احوال حضرت صدیقة طاهره و جمعی از ائمه معصومین - علیهم السلام - و دیگر مقاصد مهمه.»

روشن است که مؤلف محترم به منبع مورد استناد مراجعه نکرده و نام این کتاب و منبع را از جای دیگری (کتابنامه حضرت زهرا، تدوین: بنیاد فرهنگی فاطمة الزهرا) گرفته است.

نیز در نقد پیشین، ۲۶ کتاب ضمنی نشان داده شد که همگی در این چاپ نیز تکرار شده اند.

ه) همچنین مؤلف در این کتاب برای افزودن بر تعداد کتابها، بسیاری از عناوین را از خود اختراع کرده و به مؤلفی موهوم نسبت داده است؛ مانند:

۱. سيدة النساء فاطمة بنت الرسول (ش ۵۳۸). این چند صفحه از «صفة الصفة» ابن جوزی بوده و هیچگاه مستقلاً به چاپ نرسیده است.

۲. فاطمه (۶۴۵). مؤلف، مدرک خود را ذریعه (ج ۱۷، ص ۱۸۶) نوشته است، اما با مراجعه به آن روشن می شود که: شیخ شرف الدین علی یزدی (م ۸۳۰ق) یک معماً از نام حضرت زهرا ساخته و معاصر او، سید محمد بن علی حسینی در شرح آن، رساله ای به نام قواعد العمل نوشته است. حال از کجای این عبارت برمی آید که سید محمد حسینی کتابی مستقل به نام «فاطمه» نوشته است، قضاوت با خوانندگان است.

۳. فذک فی التاریخ (ش ۷۹۴). نوشته سید حیدر بن اسماعیل موسوی عاملی. مؤلف مدرک خود را نقباء البشر (ج ۲، ص ۶۸۴) نوشته است، اما به این کتاب مراجعه نکرده تا ببیند که شیخ آقا بزرگ این کتاب را از تألیفات فرزند سید حیدر، یعنی سید محمد باقر صدر دانسته و این کتاب هم بسیار مشهور است.

۴. القصيدة الحلوة فی مدح بنی الزهراء (ش ۸۴۸). مؤلف در ذیل آن می نویسد: «این کتاب شامل قصیده ای در مدح حضرت زهرا و فرزندانهاست!»

۵. قصیده فی مدح بضعة النبی (ش ۸۴۹). مؤلف می نویسد: «قصیده ای بدون الف در مدح حضرت زهراست!»

۶. قصیده لثناء الصدیقة علی ایها (ش ۸۵۰). آیا اینهم یک کتاب مستقل است؟

۷. عدّة قصائد فی رثاء الزهراء (ش ۶۲۸). این قصاید هیچگاه تفکیک نشده و به صورت مستقل هم منتشر نشده است.

- کتاب حاضر این اشتباهات رفع شد (ص ۲۲). اما واقع امر آن است که مؤلف محترم خود بیش از همه کتابنامه‌ها دچار این مشکل شده و لذا از ارزش کتابنامه خویش کاسته است. برخی از آنها عبارتند از:
۱. احوال بی بی فاطمه (ش ۲۱ و ۲۲ و ۲۴) هر سه فارسی و خطی در کتابخانه‌های پاکستان.
  ۲. البلاغة الفاطمية (ش ۱۲۸ و ۱۲۹). هر دو بدون مؤلف و هر دو چاپ نجف و به علاوه آن هم با «البلاغة الفاطمية» (ش ۱۳۰) نوشته سید جاسم شبر، یکسان است.
  ۳. تفسیر سورة الكوثر و درة الدرر فی تفسیر سورة الكوثر (ش ۲۰۴ و ۲۰۸ و ۳۹۰). این هر سه با هم یکی هستند. هر سه تفسیر سورة کوثر و نوشته ملا حبیب الله کاشانی. مؤلف محترم به دلیل کمی تبخّر در علم تراجم و کتابشناسی نتوانسته است تشخیص دهد که حبیب الله کاشانی و حبیب الله بن علیمدد ساوچی کاشانی و حبیب الله بن علیمدد ساوی کاشانی - هر سه متوفای ۱۳۴۰ ق. - نام یک نفر است.
  ۴. حضرت زهرا و فاطمه زهرا حضرتلری (ش ۲۹۲ و ۳۳۴). هر دو، ترجمه ترکی «بانوی بانوان» و به خط فارسی، ترجمه علی سیدزاده و چاپ بنیاد بعثت.
  ۵. خطبة الزهراء (ش ۳۵۶ و ۳۵۸). هر دو، چاپ مؤسسه البلاغ (بیروت) در سال ۱۹۹۰ م.
  ۶. خطبه‌های حضرت زهرا و خطبه‌های روشنگرانه حضرت فاطمه زهرا (ش ۳۶۵ و ۳۶۶). هر دو چاپ بنیاد بعثت.
  ۷. بی بی فاطمه و داستان بی بی فاطمه (ش ۱۴۱ و ۳۷۲). هر دو فارسی، بدون مؤلف در کتابخانه گنج بخش پاکستان.
  ۸. رساله حضرت طاهره و رساله فاطمه (ش ۴۲۴ و ۴۲۷). هر دو فارسی و خطی و بدون نام مؤلف.
  ۹. الرسالة التفضیلية و تفضیل الحسین (ش ۲۱۰ و ۴۲۳). هر دو در یک موضوع و نوشته آقا محمد علی بهبهانی.
  ۱۰. شرح خطبة الزهراء (ش ۵۷۹ و ۵۸۰). هر دو نوشته سید ابوالقاسم موسوی خوانساری.
  ۱۱. خزان در بهار و شکوفه عصمت (ش ۳۳۷ و ۵۹۷). هر دو نوشته محمود جویباری، و هیچ‌ده مناسب مطابق هیچ‌ده سال سن حضرت زهرا. جالب آن است که خزان در بهار اصلاً وجود خارجی ندارد.
  ۱۲. صحیفه فاطمه زهرا و صحیفه فاطمیه (ش ۶۰۸ و ۶۱۰). هر دو نوشته سید محمد هادی جونپوری و چاپ هند. طرفه آنکه این کتاب مستقل! تنها پنج صفحه (به قطع رقیعی و ضمن یک مجموعه) است.
  ۱۳. فدک فاطمه و ماجرای فدک (ش ۷۹۳ و ۹۳۰). هر دو

۸. الکوثریه (ش ۸۹۷). این نام یک شعر درباره امیر المؤمنین (ع) و عید غدیر است و هیچ ارتباطی به حضرت زهرا ندارد. ر. ک: نقیاء البشر، ج ۲، ص ۷۷۰.
۹. یاس کبود (ش ۱۱۵۰). مؤلف در ذیل آن نگاشته است: «عنوان دیگر کتاب «در رثای صدیقه کبری» است و منبع مورد استناد خود را کتاب «غدیر در شعر فارسی» معرفی می نماید. اما در این کتاب (ص ۶۷) آن را تنها یک شعر توصیف کرده است. عبارت کتاب چنین است: «سوگ سروده او در رثای صدیقه کبری - سلام الله علیها - با نام «یاس کبود» شهرتی همگانی یافت.»
۱۰. مؤلف محترم، مجموعه مقالات «الزهرا» را - که حاوی چند مقاله است - تفکیک و به عنوان چهار کتاب مستقل معرفی کرده و بار دیگر هم کتاب «الزهرا» را شماره گذاری نموده است. آنها عبارتند از: ام ابیها صدیقه کبری (ش ۶۸). ترجمه اسدالله ناصح؛ زندگانی فاطمة الزهرا (ش ۴۶۵). ترجمه حسین - که حسن صحیح است - طارمی؛ ترجمه وفات الزهراء (ش ۱۹۱). ترجمه مسعود پاکپور - که پاکپور صحیح است؛ الزهراء (ش ۴۷۴).
- این چهار شماره همه یک کتاب هستند.
۱۱. نظم روایة و رقعة فی مصائب الزهراء (ش ۱۰۶۷). اینهم فقط یک شعر است و کتابی مستقل نیست.
۱۲. ملحمة فی الزهراء البتول (ش ۹۹۹). این نیز کتابی مستقل بوده و تنها یک شعر چند بیتی است.
۱۳. حدیث خطبة الزهراء (ش ۲۵۰). مؤلف آن را کتابی مستقل از سید مرتضی علم الهدی دانسته و به النابس/ ۱۲۱ نسبت داده است. اما شیخ آقا بزرگ تهرانی در آن جا می نویسد: سید مرتضی از برخی از اساتید شیخ مفید نیز روایت می کند؛ مانند: ابو عبدالله مرزبانی (م ۳۷۸ ق) که از او بسیار و از جمله «حدیث خطبة الزهراء» را روایت می کند. مؤلف خیال کرده که حتماً اینهم نام کتابی مستقل است.
۱۴. خطبة الزهراء (ش ۳۵۳). مؤلف آن را کتابی مستقل از علی بن هارون دانسته و به نوابغ الرواة (ص ۲۱۱) ارجاع می دهد. اما شیخ آقا بزرگ تهرانی می نویسد: سید مرتضی از ابو عبدالله مرزبانی و او از علی بن هارون، خطبة الزهراء را نقل کرده است. آیا این کتابی مستقل می باشد؟ و هم در نقد پیشین یازده مقاله - که همه به عنوان کتابی مستقل شماره گذاری شده - معرفی شده است.
- (و) هر چند مؤلف در مقدمه نوشته است: کتابهایی که دو نام دارند در بعضی کتابنامه‌ها به عنوان دو کتاب معرفی شده بود که در

- نوشته سید احمد فالی. جالب آن است که یکی را فارسی چاپی و دیگری را فارسی خطی نگاشته است.
۱۴. فدک فی التاریخ (ش ۷۹۴ و ۷۹۶). هر دو نوشته سید محمد باقر صدر.
۱۵. مسئله فدک (ش ۹۵۸ و ۹۵۹). هر دو نوشته سید محمد جعفر زیدی.
۱۶. زندگانی فاطمه زهرا (ش ۴۶۳ و ۴۶۹). هر دو از شهید دستغیب، ایشان یک زندگانی فاطمه زهرا، نگاشته، نه دو کتاب به یک اسم.
۱۷. مسند فاطمه (ش ۹۶۲ و ۹۶۳) و دلائل الزهرا (ش ۴۰۷). هر سه کتاب از محمد بن جریر طبری صغیر.
۱۸. مسند فاطمه (ش ۹۶۲ و ۹۶۳). هر دو عربی خطی و بدون مؤلف.
۱۹. نظم حدیث الکساء (۱۰۶۰ و ۱۰۶۶). هر دو از سروده های سید عدنان غزینی بحرانی است. جالب آن است که مؤلف به تصویر کتاب (ش ۱۰۶۶) توجه نکرده تا نام مؤلف (سید عدنان غزینی) را بر آن ببیند و لذا نام ناشر را به عنوان نام مؤلف ذکر کرده است.
۲۰. فضائل فاطمة الزهرا و مناقب فاطمه (۸۲۱ و ۱۰۱۳). هر دو از حاکم نیشابوری (م ۴۰۵ ق).
۲۱. فضل الفاطمیین و فضیلت فاطمیین (ش ۸۲۳ و ۸۲۵). هر دو عربی خطی و از تألیفات ملا اسماعیل خاجوئی.
۲۲. قصه فاطمه زهرا (ش ۸۴۳ و ۸۴۴). هر دو فارسی خطی و هر دو بدون مؤلف. البته در ذیل آن از قصه فاطمه زهرا - ترکی و عربی و اردو - نیز یاد شده که احتمال می رود همه آنها یکی باشد و لغت آنها نیز با هم تفاوت نکند.
۲۳. نود و نه نام حضرت فاطمه (ش ۱۰۷۸ و ۱۰۷۹). هر دو بدون مؤلف و هر دو خطی و در هند.
۲۴. وصیت پیغمبر به فاطمه و وصیت حضرت رسول به فاطمه زهرا (ش ۱۰۹۱ و ۱۰۹۲ و ۱۰۹۳).
۲۵. وصیة النبی لفاطمة (ش ۱۰۹۴-۱۱۰۲). این نه عنوان همه عربی و بدون مؤلف هستند. ضمناً این کتابها احادیث پیامبر اکرم به شمار می روند. آیا وصایای پیامبر به علی (ع) و ابوذر غفاری، و نیز وصیت امیرالمؤمنین به امام مجتبی (ع) مربوط به وصیت کننده است یا موصی له؟
۲۶. وفاة الزهراء (ش ۱۱۰۸ و ۱۱۱۰ و ۱۱۱۹ و ۱۱۲۲). این چهار عنوان همه عربی و بدون مؤلف هستند.
۲۷. وفاة الزهراء (ش ۱۱۰۵ و ۱۱۰۹). سید ماجد بحرانی با سید هاشم بحرانی خلط شده و سید ماجد کتابی به نام وفاة الزهراء ندارد.
۲۸. وفات نامه حضرت فاطمه (ش ۱۰۳۲ و ۱۰۳۳ و

- ۱۰۳۷). هر سه کتاب اردو، خطی و بدون مؤلف هستند.
۲۹. فضائل فاطمة و مناقب فاطمة (ش ۸۱۸ و ۱۰۱۱). هر دو بدون مؤلف و به نقل از کشف الظنون.
۳۰. حدیث شریف کساء منظوم و نظم حدیث کساء (ش ۲۵۵ و ۱۰۵۱). هر دو از شیخ جعفر شرف الدین شوشتری. ضمناً مؤلف متوجه نشده است که شیخ جعفر شرف الدین و شیخ جعفر بن محمد باقر شوشتری یک نفر است.
۳۱. الثغور الباسمة فی فضائل فاطمة و مناقب فاطمة (ش ۲۱۴ و ۹۴۳) هر دو از عبدالرحمان سیوطی.
۳۲. مباحثه امامی و سنی = مباحثه الجعفری و الاشعری = مباحثه العلوی و الاموی فی تفضیل الزهراء علی مریم بنت عمران (ش ۹۳۶ و ۹۳۷ و ۹۳۸). هر سه از یک مؤلف و در یک موضوع و خطی، البته مباحثه العلوی و الاموی مختصرتر از مباحثه الجعفری و الاشعری است.
۳۳. فاطمة الزهراء قدوة و اسوة و فاطمة الزهراء المرأة النموذجية (ش ۷۳۴ و ۷۳۸). هر دو از یک مؤلف و در یک موضوع است. البته بررسی بیشتر از حوصله این مقاله بیرون است.
- (ز) مؤلف محترم خود را مقید به دادن اطلاعات صحیح ندانسته است و در برخی موارد در مورد نام مؤلف، ناشر، لغت کتاب، طبع کتاب، ترجمه آن، دچار اشتباه شده است. مواردی از آن عبارتند از:

نام مؤلف:

۱. البلاغة الفاطمية، از سید جاسم شبر است، نه عبدالرضا بن محمد علی مطبعی - که ناشر آن است - (ش ۱۲۸).
۲. نظم حدیث الکساء. از سید عدنان غزینی است، نه سید علی عدنانی - که ناشر آن است - (ش ۱۰۶۶).
۳. بضعة الرسول. مؤلف آن را میرزایی قادیانی نوشته است، در حالی که میرزائیان فرقه ای از قادیانیه هستند نه شخص.
۴. فدک فی التاریخ. از سید محمد باقر صدر است، نه سید حیدر موسوی عاملی (ش ۷۹۴).
۵. نقش تاریخی و سیاسی فدک. از علی اکبر حسینی است، نه سید علی اکبر حسینی خراسانی - که وجود خارجی ندارد (ش ۱۰۷۱).

نام ناشر:

۱. گلهای زهرایی. ناشر آن انتشارات مشایخ است، نه انتشارات مسعی - که وجود خارجی ندارد - (ش ۹۱۱).
۲. فریاد یک انقلاب. ناشر آن دارالتبلیغ اسلامی است، نه انتشارات بدر (ش ۸۱۰).

لغت کتاب:

۱. رساله آیت الله محمد کرمی درباره «فدک»، به فارسی است نه عربی (ش ۴۳۰).
۲. ثمره النبوة. به زبان اردوست نه فارسی (ش ۲۱۵). ر.ک: ذریعة (ج ۵، ص ۱۶).
۳. تفسیر سورة الکوتر. این کتاب عربی و به چاپ رسیده است، نه عربی خطی و نه فارسی چاپی (ش ۲۰۴ و ۲۰۸ و ۳۹۰). ر.ک: ذریعة (ج ۸، ص ۹۸).
۴. فاطمة الزهراء من المهد الى اللحد. نه به انگلیسی ترجمه شده و نه به اردو، پس شماره های ۶۹۳ و ۳۰۷ زاید است.
۵. کتاب -سخیف و موهون- فاطمة و بنات محمد. به فرانسوی بوده و هیچگاه به عربی ترجمه نشده، پس شماره ۷۵۷ زاید است.
۶. لمعة الضیاء فی شرح خطبة الزهراء (ش ۹۲۶). اگر به عربی است، پس چرا اسم آن در فهرست کتابهای چاپی فارسی آمده و اگر فارسی است، چرا در مقابل آن نوشته اید: عربی!
۷. نظم حدیث الکساء. اثر شیخ جعفر شرف الدین، فارسی است نه عربی (ش ۱۰۵۱).

طبع کتاب:

مؤلف محترم بسیاری از کتابهایی را که هنوز به چاپ نرسیده و معلوم نیست چه زمانی به چاپ خواهد رسید و نیز پلی کپی ها را جزو کتابهای چاپی نوشته است و طبعاً خواننده هر چه به دنبال آنها می گردد کمتر می یابد؛ مانند:

کتابهای مؤسسه الزهراء، چون: بر کرانه کوثر (ش ۱۱۴)؛ برگزیدگان (ش ۱۱۶ و ۱۱۷)؛ برگ گل سرخ (ش ۱۱۸)؛ پاره آفتاب (ش ۱۴۵)؛ چشمه نور (ش ۲۳۵)؛ خورشید شب (ش ۳۷۰)؛ در بارگاه ماه (ش ۳۸۱)؛ ماه هفت آسمان (ش ۹۳۴)؛ محبوبه پروردگار (ش ۹۴۶)؛ فضائل فاطمة الزهراء (ش ۸۲۲)؛ کعبه عفاف (ش ۸۷۹)؛ قطره ای از دریا (ش ۸۵۴) و نیز پلی کپی هایی که در نقد پیشین نام آنها آمده است؛ خزان در بهار (ش ۳۳۷) کی تألیف شده، تا به چاپ رسیده باشد؟ نیز کتاب لؤلؤ درخشان در صفات بهترین زنان جهان (ش ۹۱۹) به چاپ رسیده است. و هم کتاب فدک فاطمه = ماجرای فدک (ش ۷۹۳) به چاپ رسیده است (و مؤلف محترم هر دو را خطی نوشته است).

ترجمه کتاب:

۱. کتاب فاطمة الزهراء من المهد الى اللحد. به اردو و انگلیسی ترجمه نشده است (ش ۶۹۳ و ۷۰۳).
۲. کتاب فاطمة و بنات محمد (ص). به عربی ترجمه نشده

است تا به چاپ رسیده باشد (ش ۷۵۷).

ح) مؤلف محترم در مقدمه کتابش (ص ۲۵) ذکر تاریخ وفات مؤلفین را وعده داده است، اما در مقام عمل، بسیاری از ایشان را مهمل گذارده و تنها سال فوت کسانی را ذکر نموده که در کتابنامه حضرت زهرا اثر آقای ناصرالدین انصاری - آمده است - برخی از آنها - که تاریخ وفات ایشان ذکر نشده است - عبارتند از: حسن سعید (ش ۷۲۳)؛ جلال الدین ریاستی (ش ۷۶۷)؛ محمدرضا حکیمی حایری (ش ۷۵۸)؛ سید مصلح الدین مهدوی (ش ۸۰۲)؛ توفیق ابو علم (ش ۸۶۸)؛ عایشه عبدالرحمن بنت الشاطی (ش ۶۷۸)؛ عباس محمود عقاد (ش ۷۴۴)؛ سید محمد کاظم قزوینی (ش ۷۴۰)؛ محمد واصف (ش ۷۰۵)؛ ملا داود کعبی هجری (ش ۶۸۵)؛ سید مرتضی حسینی فیروزآبادی (ش ۳۱۹)؛ سید محمد هادی جونپوری (ش ۶۰۸)؛ علی بن موسی عماری قرناطی (ش ۶۰۵)؛ صدرالمتألهین شیرازی (ش ۵۷۰)؛ سید محمود آلوسی بغدادی (ش ۵۶۱)؛ شیخ محمد علی واعظ کرمانشاهی (ش ۵۱۴)؛ سید محمد کاظم کفایی (ش ۴۶۵)؛ سید علی مرعشی شهرستانی (ش ۱۰۵۹)؛ حیدر علی فیض آبادی هندی (ش ۳۷۴)؛ سید جمال الدین محمد یزدی حایری (ش ۳۸۴).

همچنین ۲۲ نفر دیگر - که تاریخ وفات آنها ذکر نشده است - در نقد پیشین یادآوری شده اند، که در این چاپ نیز بدون سال فوت مانده اند. ط) مؤلف در پاره ای موارد، تاریخ وفات مؤلفین را بسیار اشتباه ذکر کرده است، مانند:

۱. سید جواد شرافت (ش ۶۷۴). تاریخ فوت او را ۱۳۶۰ قمری ذکر می کند، که ۱۴۰۲ قمری صحیح است.
  ۲. ملا علی واعظ خیابانی (ش ۸۸۲). تاریخ فوت او را ۱۲۸۲ قمری ذکر می کند و ۱۳۶۷ قمری صحیح است.
- ی) مؤلف محترم در بعضی موارد، نام مؤلف را تعیین نکرده است. با اینکه با اندکی تحقیق نام آنها روشن است.

ش ۸۶۸: کدام بیت الاحزان؟ (چاپ انتشارات سروش است و نام مؤلف بر روی کتاب - حتماً - نوشته شده است.)

ش ۶۹۹: فاطمة الزهراء (مؤلف که از تعداد صفحات آن آگاه است، خوب بود نام مؤلفین آن را نیز می نوشت).

ش ۹۰۶: گل محمدی (عزیز الله جعفریان).

ش ۶۸۷: فاطمة الزهراء (میر ابو الفتح دعوتی نویسنده آن است).

به هر حال این کتاب با این نکات - که برخی را بر سبیل مثال بیان کردیم - به چاپ رسیده است. امید است در چاپهای بعدی بر روی آن دقت بیشتری شود و مؤلف محترم و ناشر گرامی، برای انتشار آن شتاب نکرده و آن را با تأمل بیشتر و رفع نقایص منتشر نمایند.